

<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1975>

Dr. Öğretim Üyesi Selahattin YAKUT

Bozok Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Yozgat / TÜRKİYE

Doktora Öğrencisi İdris YAKUT

Süleyman Demirel Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Isparta / TÜRKİYE

Citation: Yakut, S. & Yakut, İ. (2020). Pandemi sürecinin psiko-sosyal etkileri: eğitimciler üzerine bir araştırma. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7 (56), 2073-2084.

PANDEMİ SÜRECİNİN PSİKO-SOSYAL ETKİLERİ: EĞİTİMCİLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

ÖZET

İnsanlık tarihi; sosyal, siyasi ve ekonomik olduğu kadar psikolojik ve duygusal anlamda da pek çok travmatik olaylarla örülüdür. Bu travmatik olaylara kaynaklık etme bakımından en güçlü potansiyele sahip etkenlerden birisi olarak salgın süreçlerini göstermek mümkündür. Geçmişte bir salgının çıktığı bölge ile sınırlı kalma olasılığı daha yüksek iken özellikle günümüzde küreselleşen dünyada herhangi bir bölgede yaşanan bir salgının yayılma hızını ve etki sınırlarını öngörebilmek neredeyse imkansızdır. Pandemi olarak isimlendirilen küresel salgın sürecinin etkilerinin en asgari düzeyde atlatılabilmesi, öncelikli olarak tıp alanındaki gelişmelerle ilişkilendirilse de, bu etkileri insanların psikososyal sağlık durumlarıyla ve moral-motivasyon kapasiteleriyle de ilişkilendirmek mümkündür. Bu bağlamda araştırmamız son dönemlerde tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de hayatın her alanında kendisine yer bularak etki tonunu ve şiddetini her geçen gün daha da artıran pandemi sürecinin insanlığın değişim ve dönüşümünde en güçlü tetikleyici olarak sembolize edebileceğimiz eğitimin önemli öğelerinden eğitimciler üzerindeki psikososyal etkilerini araştırma amacı taşımaktadır. Araştırmamızın örneklemini, iletişim araçları vasıtasıyla interaktif olarak düzenlenen ankete seçkisiz olarak katılan 79 (%71,2) kadın ve 32 (28,8) erkek olmak üzere toplam 111 öğretmenden oluşmaktadır. "Kişisel bilgi formu" ile tarafımızca eğitimcilerin pandemi sürecindeki psikososyal durumlarını belirlemeye yönelik 14 sorudan oluşturulan "Pandemi anketi" kullanılarak elde edilen verilerin SPSS programında frekans, aritmetik ortalama, standart sapma; anket değerlerinin normal dağılım puan aralığında olması üzerine parametrik testlerden t-testi ve Anova testi anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ kabul edilerek uygulanmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır: "Cinsiyet, yaş, kıdem, branş, medeni durum, çocuk sahibi olma" değişkenlerinin örneklemin pandemi sürecindeki psikososyal durumu üzerindeki etkisinin istatistiksel açıdan anlamlılık düzeyine ulaşmadığı; ankette en yüksek ortalamaya, pandemi sürecinde örneklemin öncesine göre kendisi ve ailesi için hastalanma kaygısı ve korkusu yaşama durumuyla ilgili maddenin ulaştığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din psikolojisi, Pandemi, Eğitim, Öğretmen,

PSYCHO-SOCIAL EFFECTS OF THE PANDEMIC PROCESS: RESEARCH ON EDUCATORS

ABSTRACT

Human history; It is covered with many traumatic events in social, political and economic as well as psychological and emotional sense. It is possible to show the epidemic processes as one of the most powerful factors in terms of sourcing these traumatic events. While it is more likely to be limited to regions where an outbreak occurred in the past, it is almost impossible to predict the spread rate and impact limits of an outbreak in any region, especially in the globalizing world today. Although the effects of the epidemic process called pandemic can be overcome to a minimum, it is possible to associate these effects with people's psychosocial health status and moral-motivational capacities. In this context, our research aims to investigate the psychosocial effects of education, which is one of the important elements of education, which we can symbolize the pandemic process, which has increased its tone and power every day by increasing its influence tone and strength every day in our country, as in the world, recently. The sample of our study consists of a total of 111 teachers, 79 (71.2%) females and 32 (28.8) males, who participated in the survey organized interactively via communication tools. In the SPSS program, the frequency, arithmetic mean, the standard deviation of the data obtained by using the "Personal Information Form" and the "Pandemic Questionnaire", which was formed by 14 questions to determine the psychosocial status of the educators in the pandemic process; since the survey values are within the normal distribution score range, the t-test and Anova test, which are among the parametric tests, were applied by accepting the significance level $p < 0.05$ and the following results were achieved: The effect of variables of "gender, age, seniority, branch, marital status, having children" on the psychosocial status of the sample during the pandemic process did not reach statistical significance level; in the questionnaire, it was determined that the item related to the conditions of experiencing illness anxiety and fear was reached for the patient and his family according to the pre-sample in the pandemic process.

Keywords: Religious psychology, Pandemic, Education, Teacher.

1. GİRİŞ

Biyolojik, sosyal ve psikolojik yönü bulunan insanın (Dikici, 2001) zihinsel tarayıcıları çevredeki kişi, mekân, nesne, olay vb. her uyarıcıya pozitif ya da negatif anlam yükleme eğilimindedir (Göregenli,2018). Bu eğilim insanların genetik yapılarının bir yansıması olarak karşılık bulur (Engin, Calapoğlu, Seven & Yörük, 2008). Fakat genetik yapılarıyla zihinsel dünyalarına taşınan anlam kodları, çevreleriyle kurmuş oldukları ilişkinin kalitesi bağlamında değerlendirilmesi gereken bir husustur. Bu da aynı olayın insanlarda olumlu / olumsuz olarak farklı yönlerde karşılık bulmasının temel nedenlerinden birisi olarak kabul edilebilir. Bu durum her şeyin genetik yapıyla açıklanabileceği anlamına gelmemekle birlikte, genetik yapıya atıfta bulunmadan da insanın anlaşılmasının imkansızlığına bir göndermedir (Arıkan,2006). Zira insanı anlamada en belirleyici etkenlerden birisi olarak onun psikolojik yönünü göstermek mümkündür. Bu bağlamda insan açısından vazgeçilmez önemde bir argüman olarak ifade edebileceğimiz psikolojik boyutun, genetik yapının ötelenerek anlamlandırılması neredeyse imkânsızdır (Morsünbül, Kaçıra & Özdemir, 2019). Bu genetik kodların bireysel boyutu aşan ve tüm insanlıkla ilişkilendirilen anlam derinliğinin olduğu da kabul edilmektedir. Buna atfen özellikle insanlığın tarihi serüveni içerisinde ortak birikimleriyle oluşturduğu ve yine insanlığın ortak yanını sembolize eden kolektif bilinç olarak adlandırılan kolektif hafızası söz konusudur (Taş, 2019). İnsanlık olarak yüzleşilen her travmatik sürecin ortak hafızada iz bıraktığı ve gelecek kuşaklara da zihinsel kodlarla genetiksel bir uzantı olarak aktarıldığı ifade edilebilir. Bu âdeta fizyolojik özelliklerin genlerle taşınmasının zihinsel bir versiyonu gibidir (Türel,2018). Bu bağlamda geçmişte yaşanan travmatik olayların kolektif biliç üzerinde ki psikososyal yansımalarının günümüzde yaşanan toplumsal ve küresel boyutlu travmatik süreçlerde insanların duygu, düşünce ve davranışlarını etkileme potansiyeli olduğunu dile getirmek mümkündür. Bu travmatik süreçlerin en önemlilerinden birisi olarak salgınları göstermek yerinde olacaktır.

Bu bağlamda 29-31 Aralık 2019'da ortaya çıkan ve tüm canlıları etkileyebilen (Karcıoğlu, 2020), Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi (küresel salgın) olarak duyurulan Covid-19 adlı salgın (World Health Organization, 2020), fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak insanlığı tehdit etmeye devam etmekte (Budak ve Korkmaz, 2020), bireysel, toplumsal ve küresel boyutlu psikososyal problemleri tetiklemektedir (Sunay, 2020). Pandemi insanlığın kolektif hafızasında travmatik duygu durumlarının yoğun olarak yaşandığı ve psikolojik anlamda derin kırılmalara neden olabilecek potansiyel barındıran süreçler olarak karşılık bulmaktadır. Doğal afetlerde kullanılan deprem, tsunami, fay hatları, sel vb. kavramların toplumsal psikolojideki karşılığı olarak pandemi sürecini kullanmak yanlış olmayacaktır. Zira doğal afetler kavramıyla insanlığın zihinsel dünyasında somutlaşan ölüm, korku, yıkım gibi dramatik öğelerin pandemi sürecinde de toplumsal bilinçte yüksek düzeyde karşılık bulması bu öngörüye destekler niteliktedir. Özellikle insanlığın geçmişte yaşadığı ve kolektif hafızasında iz bırakan en eski salgın olarak veba, 1976'da ortaya çıkan Ebola, 1983 yılından itibaren görülmeye başlanan HIV (Aslan, 2020) gibi salgın tecrübelerinin, yaşanan her yeni pandemi olayında tekrar tonu ve şiddeti artmış bir şekilde kendini hissettireceği öngörülebilir. Diğer bir ifade ile günümüz pandemi sürecini insanlık tarihinde yaşanan ve zihinsel alt yapımda varlığını devam ettiren travmatik salgın süreçlerinden tamamen bağımsız olarak düşünmek mümkün değildir. Örneğin geçmişte yaşanmış kara ölüm denilen veba gibi salgınların oluşturduğu psikososyal kırılmaların yansımalarının büyük olasılıkla yeni travmatik süreçlerde de tekrar hayat bulacağı ifade edilebilir. Bunun yanı sıra geçmişte salgın tecrübesi yaşamış ancak özellikle bu sürece hazırlıksız yakalanmış toplumlarda psikotik bozukluk, kaygı, depresyon, mani ve intihar olgularında dramatik artışlar görülmesini, pandemi sürecinin psikolojik problemler yanında nöropsikiyatrik problemlere kaynaklık ettiğiyle ilgili (Aytaç ve Pehlivan, 2020) önemli bir gösterge olarak kabul edilebilir. Dolayısıyla tüm dünyada farklı dramatik sonuçlar doğurduğu görülen pandemi sürecinde insanlığın başarısı ya da başarısızlığı, tıp alanındaki gelişmeler yanında insanların bu travmatik süreçteki psikososyal sağlıklarını, moral ve motivasyon düzeylerini de kapsayan çok boyutlu bir konu olarak değerlendirilmeyi gerekli kılmaktadır. Bu süreci insanlık açısından yeni bir milat olarak kabul etmek ve artık insanların duygu, düşünce ve evrene bakış olarak çok farklı bir varlığa evrileceğini öngörmek de mümkün görünmektedir.

Bu bağlamda yaşanan her trajik durumun insanın duygu, düşünce, davranış ve mental yönü üzerinde bir karşılığının olduğunu ve özellikle salgınların her ne kadar fizyolojik etkileri daha fazla ön plana çıksa da, psikososyal dünyamızda daha derinlerde hissedilen psikolojik etkilerinin var olduğunu dile getirmek

mümkündür. Bu süreçlerde yoğun olarak yüzleşilen stres, kaygı, depresyon, korku vb. duygu durumlarının farklı psikososyal problemleri tetiklediği gibi aynı zamanda fizyolojik sağlık açısından da bir tehdit oluşturduğu unutulmamalıdır (Yazıcı ve ark., 2003). Zira insan organizması bir bütündür ve onu oluşturan boyutlarını bir birbirinden tamamen bağımsız olarak düşünmek mümkün değildir (Babacan, 2003). Bu bağlamda yaşanan bir fizyolojik rahatsızlığın psikolojik olarak da yansımalarının olacağını, yaşanan psikolojik rahatsızlıkların da fizyoloji üzerinde karşılığının olacağını dile getirebiliriz (Özkan, 2001).

Yaşanan travmatik süreçlerde insanların zihinlerinde tekrar ön plana çıktığı düşünülen olgulardan birisi olarak din ve dini duygular olduğu kabul edilen bir husustur (Yapıcı,2007). Zira insanların, karşılaştıkları psikososyal problemlerle baş etmede dine sıklıkla başvurdukları bilinen bir gerçekliktir (Koç, 2005). Dolayısıyla pandemi sürecinde de insanların duygu, düşünce, mental vb. yapılarını etkileyen unsurlardan birisi olarak dinin olduğu kabul edilebilir (İmıl, 2020). Fakat bu durum dinin her zaman pozitif etki yaratacağı anlamına gelmemektedir. Dinin insanların duygu ve düşünce dünyalarındaki karşılığı, dine yüklenen pozitif / negatif anlamla doğrudan ilişkilidir. Özellikle salgınlar gibi toplumsal ve küresel boyutlu travmatik olayların geçmişte dini bir boyut kazandırılarak, insanların günahları karşılığında Tanrı'nın bir cezası olarak algılandığı görülmektedir (Bulut, 2020). Travmatik süreçlere bu anlayışla yaklaşılması, dine olumsuz anlam yükleme riski barındıran bir durumdur. Bundan dolayı çalışmamızda pandemi sürecini yaşayan eğitimcilerin dini duygu durumlarını da anlamaya yönelik sorulara yer verilmiştir.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de bireysel ve toplumsal hayatta etki tonunu ve şiddetini her geçen gün artıran pandemi sürecinden etkilenen en önemli alanlardan birisi şüphesiz eğitimidir. İnsanlığın ulaştığı medeniyetin oluşum sürecinin merkezinde yer aldığı yadsıyamayacağımız eğitimin, geçmişte olduğu gibi geleceğin inşasında da lokomotif görevi görmesi beklenmektedir (Dikmen, 2001). Eğitimin sağlıklı ve amaçlara uygun olarak yürütülebilmesi eğitimin en önemli ögesi olarak konumlandırabileceğimiz öğretmenlerin (Bozkurt,1995) fiziksel, sosyal ve ruhsal sağlıklarıyla yakından ilişkilidir. Toplumun her kesimiyle üst düzey bir etkileşim içerisinde bulunan eğitimcilerin (Çelikten, 2005) yaşaması muhtemel psikososyal bir problemin, tüm bu kesimlerde olumsuz yansımalarının olması ve de eğitim sürecinin sağlıklı işleyememesi konusunda büyük bir risk oluşturacağı öngörülebilir. Bu bağlamda tüm dünyada psikososyal problemlerin tetikleyicisi haline gelen pandemi sürecinin eğitimciler üzerindeki etkilerini araştırmak, dolaylı olarak geleceğin inşasına katkı anlamı taşımaktadır. Bazı sınırlılıklarına rağmen araştırma verilerinin pandemi ve eğitim literatürüne sunacağı katkılar önemli görülmekte ve konuyla ilgili yapılacak sonraki çalışmalarda araştırmacılara farklı bakış açıları kazandırması beklenmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

İnsanın psikososyal dünyasında travmatik bir süreç olarak anlamlandırabileceğimiz pandemi sürecinin eğitimciler üzerindeki etki düzeyini tespit etme amacı taşıyan araştırmamızda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Pandemi sürecinin etkisi cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
2. Pandemi sürecinin etkisi yaşa göre farklılaşmakta mıdır?
3. Pandemi sürecinin etkisi kıdeme göre farklılaşmakta mıdır?
4. Pandemi sürecinin etkisi branşa göre farklılaşmakta mıdır?
5. Pandemi sürecinin etkisi medeni duruma göre farklılaşmakta mıdır?
6. Pandemi sürecinin etkisi çocuk sahibi olma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
7. Örneklemin pandemi anket verilerine göre genel ortalama düzeyleri nedir?
8. Örneklemin pandemi anketi maddelerinin ortalama düzeyleri nedir?

3. YÖNTEM

Araştırmada 2019-2020 bahar döneminde pandemi sürecinin eğitimciler üzerindeki etkisini çeşitli değişkenler açısından belirlemeye yönelik seçkisiz olarak Google form linki üzerinden seçilen 111

eğitimciye uygulanan anket çalışmasıdır. Araştırmada değişkenler “cinsiyet, yaş, kıdem, branş, medeni durum ve çocuk sahibi olma durumu” olarak belirlenmiştir.

4. ARAŞTIRMA GRUBUNUN ÖZELLİKLERİ

111 kişiden oluşan ve seçkisiz olarak seçilen örneklemin yüzdeler dağılımları şu şekildedir:

Tablo 1. Cinsiyete Göre Dağılım

Cinsiyet	f	%
Kadın	79	71,2
Erkek	32	28,8
Toplam	111	100,0

Cinsiyet değişkeni tablosu incelendiğinde kadın katılımcıların sayısının erkek katılımcılardan fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Yaşa Göre Dağılım

Yaş Grupları	f	%
21-30 yaş	17	15,3
31-40 yaş	51	45,9
41-50 yaş	29	26,1
51 ve üzeri yaş	14	12,6
Toplam	111	100,0

Tablo 2 incelendiğinde 31-40 yaş aralığında katılımcıların sayısının en fazla, 51 yaş ve üzeri katılımcı sayısının ise en az olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Mesleki Kıdem Yılına Göre Dağılım

Mesleki Kıdem	f	%
1-10	30	27,0
11-20	53	47,7
21 ve üzeri	28	25,2
Toplam	111	100,0

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların en çok 11-20 yıl kıdeme sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 4. Branşa Göre Dağılım

Branş	f	%
Matematik	17	15,3
Türkçe	7	6,3
Sosyal Bilgiler	8	7,2
Fen Bilimleri	12	10,8
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	8	7,2
İngilizce	5	4,5
Sınıf Öğretmeni	32	28,8
Diğer	22	19,8
Total	111	100,0

Tablo 4 incelendiğinde en çok sınıf öğretmenlerinin en az ise İngilizce öğretmenlerinin katılım gösterdikleri görülmektedir.

Tablo 5. Medeni Duruma Göre Dağılım

Medeni Durum	f	%
Evli	87	78,4
Bekar	24	21,6
Toplam	111	100,0

Tablo 5 incelendiğinde evli olan katılımcıların sayılarının bekar katılımcılardan fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Çocuk Sahibi Olma Durumuna Göre Dağılım

Çocuk Sahibi Olma	f	%
Var	85	76,6
Yok	26	23,4
Toplam	111	100,0

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun çocuk sahibi oldukları görülmektedir.

Araştırmada seçkisiz örneklem, örneklemin evreni temsil etme konusunda diğer yöntemlerden daha güçlü ve daha yüksek bir olasılığa sahip olması anlamına gelmektedir (Karasar,2009).

5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma verileri örnekleme uygulanan “Kişisel Bilgi Formu” ile “Pandemi Anketi” uygulanarak elde edilmiştir.

5.1. Kişisel Bilgi Formu

Bu form kullanılarak katılımcıların demografik özellikleri “cinsiyet, yaş, kıdem, branş, medeni durum ve çocuk sahibi olma” ile ilgili bilgiler toplanmıştır.

5.2. Pandemi Anketi

Anket örneklemin pandemi sürecindeki psikososyal anlamda durumunu belirlemeye yönelik 14 sorudan oluşmaktadır. Sorulara “artar, değişmez, azalır” olarak verilen cevaplar sırasıyla “3-2-1” şeklinde puanlanmıştır. Anketten en düşük 14; en yüksek 42 puan alınabilir. Alınan yüksek puan pandemi sürecinden daha yüksek düzeyde etkilenildiğini göstermektedir. Anketin güvenilirliğine yönelik yaptığımız güvenilirlik testi sonucunda anketin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .63 olarak bulunmuştur. Bu katsayı değeri “0 - 40: güvenilir değil 40 - 60: düşük güvenilirlik, 60 - 80: oldukça güvenilir, 80 - 100: yüksek derecede güvenilir” (Özdamar, 2002) aralığına göre anketin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

6. İSTATİSTİKSEL ANALİZ

SPSS programı kullanılarak yapılan analizlerde verilerin Kolmogorov Smirnov değeri ($P > 0.05$) (Özdamar, 2002) ile skevness (çarpıklık) ve kurtosis (basıklık) değerlerinin (-2 / +2) normal dağılım gösterdiği (George ve Mallery, 2010) tespit edilerek bu bağlamda parametrik testlerden t-testi ve Anova testleri anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ kabul edilerek uygulanmıştır. İlaveten tanımlayıcı istatistiklerden standart sapma, aritmetik ortalama ve frekans analizi de kullanılmıştır.

Tablo 7: Normal Dağılım Sonuçları

	Skewnes (Çarpıklık)	Kurtosis (Basıklık)	Kolmogorov Smirnov
Pandemi Anketi	-,105	-,123	,079

7. BULGULAR

Bölümde katılımcılara uygulanan “Pandemi (Salgın) Anketi”nden elde edilen verilerle ilgili istatistiksel işlemlere ve bu işlemler sonucu tespit edilen bulgularla ilgili yorumlara yer verilmiştir.

1. Araştırmanın birinci sorusu “Pandemi sürecinin etkisi cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir.

Tablo 8: Cinsiyet Değişkenine Göre Pandemi Anketi Puanları için t- Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	Ort.	SS	t	P
Pandemi Anketi	Kadın	79	2,36 (78,6)	0,22	0,568	0,57
	Erkek	32	2,33 (77,6)	0,20		

Tablo 8'e bakıldığında cinsiyet değişkenine göre kadın katılımcıların pandemi anketi puanlarının erkek katılımcılardan yüksek olduğu ancak oluşan farkın istatistiksel açıdan ($t(0,568; p=0.57; p>0.05)$) anlamlı olmadığı görülmektedir. Diğer bir ifade ile pandemi sürecinden kadınlar daha fazla etkilenmişlerdir ancak oluşan fark istatistiksel bakımdan anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır.

2. Araştırmanın ikinci sorusu “Pandemi sürecinin etkisi yaşa göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir.

Tablo 9: Yaş Değişkenine Göre Pandemi Anketi Puanları Arasındaki Anova Testi Sonuçları

	Yaş	N	Ort.	SS	F	P
Pandemi Anketi	21-30	17	2,30	0,217	0,878	0.455
	31-40	51	2,35	0,235		
	41-50	29	2,37	0,203		
	51 +	14	2,41	0,163		

Tablo 9’a bakıldığında yaş değişkenine göre pandemi sürecinin en fazla psikosozal yönden etkilediği yaş grubunun 51 ve üzeri yaşa sahip katılımcılar olduğu görülmektedir ancak yaş değişkenine göre yaş grupları arası oluşan fark anlamlı bulunmamıştır ($f(0,878; p=0.455; p>0.05)$). Diğer bir ifade ile pandemi süreci yaşlıları daha fazla etkilemektedir. Fakat bu etki anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır.

3. Araştırmanın üçüncü sorusu “Pandemi sürecinin etkisi kıdeme göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir.

Tablo 10: Kıdem Değişkenine Göre Pandemi Anketi Puanları Arasındaki Anova Testi Sonuçları

	Kıdem	N	Ort.	SS	F	P
Pandemi Anketi	1-10	30	2,328	0,221	0,396	0,674
	11-20	53	2,347	0,232		
	21 +	28	2,364	0,182		

Tablo 10’a bakıldığında kıdem değişkenine göre 21 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip katılımcıların pandemi sürecinden daha çok etkilendikleri ancak kıdem değişkeninin oluşturduğu farkın anlamlılık düzeyine ulaşmadığı görülmektedir ($f(0,396; p=0.674; p>0.05)$).

4. Araştırmanın dördüncü sorusu “Pandemi sürecinin etkisi branşa göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir.

Tablo 11: Branş Değişkenine Göre Pandemi Anketi Puanları Arasındaki Anova Testi Sonuçları

	Branş	N	Ort.	SS	F	P
Pandemi Anketi	Matematik	17	2,35 (78,3)	0,21	1,246	0,285
	Türkçe	7	2,40 (80)	0,28		
	Sosyal Bilgiler	8	2,28 (76)	0,30		
	Fen Bilimleri	12	2,24 (74,6)	0,14		
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	8	2,44 (81,3)	0,18		
	İngilizce	5	2,25 (75)	0,27		
	Sınıf Öğretmeni	32	2,40 (80)	0,21		
	Diğer	22	2,32 (77,3)	0,19		

Tablo 11 incelendiğinde branş değişkenine göre pandemi sürecinden en fazla etkilenen öğretmenlerin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri olduğu görülmektedir. Fakat branş değişkeninin oluşturduğu fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($f(1,246; p=0.285; p>0.05)$).

5. Araştırmanın beşinci sorusu “Pandemi sürecinin etkisi medeni duruma göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir.

Tablo 12: Medeni Durum Değişkenine Göre Pandemi Anketi Puanları için t- Testi Sonuçları

	Medeni Durum	N	Ort.	SS	t	P
Pandemi Anketi	Evli	87	2,34 (78)	0,21	-0,592	0,55
	Bekar	24	2,37 (79)	0,22		

Tablo 12 incelendiğinde medeni durum değişkenine göre bekar katılımcıların pandemi anketi puanlarının evli katılımcılardan yüksek olduğu, diğer bir ifade ile bekar öğretmenlerin pandemi sürecinden daha fazla etkilendikleri ancak oluşan farkın istatistiksel açıdan ($t(-0,592; p=0.55; p>0.05)$) anlamlı olmadığı görülmektedir.

6. Araştırmanın altıncı sorusu “Pandemi sürecinin etkisi çocuk sahibi olma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir.

Tablo 13: Çocuk Sahibi Olma Değişkenine Göre Pandemi Anketi Puanları için t- Testi Sonuçları

	Çocuk	N	Ort.	SS	t	P
Pandemi Anketi	Var	85	2,36 (78,6)	0,220	0,659	0,511
	Yok	26	2,32 (77,3)	0,208		

Tablo 13 incelendiğinde çocuk sahibi olma değişkenine göre çocuk sahibi olan katılımcıların pandemi anketi puanlarının çocuk sahibi olmayan katılımcılardan yüksek olduğu, diğer bir ifade ile pandemi sürecinin çocuk sahibi olan katılımcıları daha fazla etkilediği ancak oluşan farkın istatistiksel açıdan ($t(0,659; p=0.511; p>0.05)$) anlamlı olmadığı görülmektedir.

7. Araştırmanın yedinci sorusu “Örneklemin pandemi anket verilerine göre genel ortalama düzeyleri nedir?” şeklindedir.

Tablo 14: Pandemi Anketi Genel Ortalama

N	$\bar{X}$	Ss
111	2,455	0,216

Tablo 14 incelendiğinde katılımcıların pandemi anketi puan ortalamasının en yüksek puan olan 3 üzerinden ($\bar{X}=2,455$) olan değer yüzde olarak karşılığı % 81.83’tür. Bu ortalama katılımcıların pandemi sürecinden yüksek derecede etkilendiklerini göstermektedir.

8. Araştırmanın yedinci sorusu “Örneklemin pandemi anketi maddelerinin ortalama düzeyleri nedir?” şeklindedir.

Tablo 15: Pandemi Anketi Madde Ortalamaları

Maddeler	$\bar{X}$	ss	N
1. Pandemi (Salgın) sürecinde mesleki motivasyonunuzda öncesine göre nasıl bir değişim oldu?	1,918	0,715	111
2. Pandemi (Salgın) sürecinde öğrencilerinizle olan iletişim, bilgilendirme, yönlendirme ve işbirliği düzeyleriniz öncesine göre nasıl değişti?	2,099	0,893	111
3. Pandemi (Salgın) sürecinde misafirperverlik (davetlere katılma, misafir ağırlama vb.) tutumunuz öncesine göre nasıl değişti?	2,747	0,436	111
4. Pandemi (Salgın) sürecinde toplumsal kurallara uymayanlara karşı tepki gösterme düzeyiniz öncesine göre nasıl değişti?	2,810	0,437	111
5. Pandemi (Salgın) sürecinde ölümü düşünme sıklığınız öncesine göre nasıl değişti?	2,586	0,502	111
6. Pandemi sürecinde tehdit, tehlike ve belirsizlik duygusu gibi durumlarla başa çıkma düzeyiniz öncesine göre nasıl değişti?	2,441	0,734	111
7. Pandemi (Salgın) sürecinde sosyal yardımlaşma isteği ve düzeyiniz öncesine göre nasıl değişti?	2,684	0,521	111
8. Pandemi (Salgın) sürecinde Allah’ı anma, dua etme gibi manevi duygularınızda ve dini ritüelleri yerine getirme düzeyinizde öncesine göre nasıl bir değişim oldu?	2,622	0,536	111
9. Pandemi (Salgın) sürecinde kendiniz ve aileniz için hastalanma kaygınız ve korkunuz salgın öncesine göre nasıl değişti?	2,909	0,394	111
10. Pandemi (Salgın) sürecinde sosyal medyayı kullanma durumunuz öncesine göre nasıl değişti?	2,783	0,474	111
11. Pandemi (Salgın) sürecinde gelecekle ilgili kaygınız öncesine göre nasıl değişti?	1,369	0,538	111
12. Pandemi (Salgın) sürecinde aile üyelerinizin duygu ve düşüncelerini önemseme düzeyiniz öncesine göre nasıl değişti?	2,557	0,547	111
13. Pandemi (Salgın) sürecinde devlet kurumlarına olan güveniniz öncesine göre nasıl değişti?	2,378	0,647	111
14. Pandemi (Salgın) sürecinde modern tıba olan güveniniz öncesine göre nasıl değişti?	2,443	0,612	111

Tablo 15 incelendiğinde örneklemin en çok etkileyen maddenin ($\bar{X}=2,909$) ortalama ile “Pandemi sürecinde kendiniz ve aileniz için hastalanma kaygınız ve korkunuz öncesine göre nasıl değişti?” şeklindeki dokuzuncu madde olduğu görülmektedir. Bu veri, anketi cevaplayan eğitimcilerin genel olarak pandemi sürecinde yüksek düzeyde hastalanma kaygısı ve korkusu yaşadıklarını göstermektedir.

8. TARTIŞMA

Araştırmamızda iletişim araçları vasıtasıyla interaktif olarak düzenlenen ankete seçkisiz olarak katılan katılımcıların pandemi sürecinde psikososyal düzeyleri üzerinde “cinsiyet, yaş, kıdem, branş, medeni durum ve çocuk sahibi olma” değişkenlerinin oluşturduğu farklar incelenmiş olup bulgularla ilgili tartışmalar şu şekildedir:

8.1. Cinsiyet – Pandemi Süreci

Cinsiyet değişkenine göre kadın öğretmenlerin pandemi anketi puanlarının erkek katılımcılardan yüksek olduğu, diğer bir ifade ile kadın öğretmenlerin pandemi sürecinden daha fazla etkilendikleri ancak oluşan farkın istatistiksel açıdan ($t(0,568; p=0.57; p>0.05)$) anlamlı olmadığı görülmektedir. Kadın ya da erkek olmak biyolojik farklılık yanında toplumsal rollerdeki farklılığı da kapsayan bir kavramdır. Bu farklılıklar cinsiyetin fizyolojik yapısına olduğu gibi duygusal, zihinsel ve psikososyal yapısına da bir atıf niteliğindedir. Her ne kadar erkeklerin fizyolojik anlamda daha dayanıklı olduklarıyla ilgili genel kanı söz konusu olsa da bu dayanıklılığı tüm boyutlara genellemek mümkün değildir. Cinsiyet değişkenine göre pandemi verilerinde oluşan farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmaması, pandemi sürecindeki insanın sahip olduğu psikososyal yapının cinsiyete endeksli açıklanamayacağını, diğer bir ifade ile erkek ya da kadın olmanın başlı başına pandemi gibi travmatik süreçlerden daha fazla ya da daha az etkilenileceğinin genel geçer bir göstergesi olmadığını ifade etmektedir.

8.2. Yaş - Pandemi Süreci

Yaş değişkenine göre pandemi sürecinin psikososyal etkilerini en fazla 51 yaş ve üzeri katılımcıların hissettiği görülmektedir ancak yaş aralıkları arası oluşan fark anlamlı bulunmamıştır ($f(0,878; p=0.455; p>0.05)$). Diğer bir ifade ile insanların yaşlarına bağlı olarak pandemi sürecinden etkilenme düzeyi farklılaşmakta ancak bu farklılaşma istatistiksel açıdan anlamlılık düzeyine ulaşmamaktadır. Yaş insanın fizyolojik, duygusal, zihinsel vb. gelişim sürecinin aşamasını ifade eden bir kavramdır. İnsan gelişim dönemlerinde belirli yaşa bağlı olarak potansiyellerinin açığa çıkması söz konusu iken, bazı kazanımların belirli yaşlarla sınırlı kalmadığı ve tüm yaşam boyunca devam ettiği de bilinen bir gerçekliktir. Örneğin yaşlılık olarak ifade edebileceğimiz dönemlerde insanın bedensel rahatsızlıkları diğer dönemlere göre daha sık yaşadığı, fizyolojik olarak sağlık düzeyinde bir gerilemenin söz konusu olduğu bilinmektedir. Fizyolojik olarak yaşanan bu gerilemenin moral, motivasyon ve mental boyutlarda da karşılık bulması kabul edilebilir bir durumdur. Ancak yaş değişkenine göre farkın anlamlı bulunmamasını; insanın pandemi sürecinde olduğu gibi sağlığının test edildiği riskli dönemlerdeki psikososyal sağlığını sadece yaş kriterine göre ölçmenin ve değerlendirmenin mümkün olmadığı ve diğer bir ifade ile bu travmatik sürecin etki potansiyelini yaşlı kesimle sınırlandıramayacağımız şekilde açıklamak mümkündür.

8.3. Kıdem - Pandemi Süreci

Mesleki kıdem değişkenine göre 21 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin pandemi sürecinden daha çok etkilendikleri; en az etkilenen öğretmenlerin ise 1-10 yıl mesleki kıdeme sahip oldukları görülmektedir ancak kıdem grupları arası oluşan fark anlamlı bulunmamıştır ($f(0,396; p=0.674; p>0.05)$). Mesleki kıdem bir meslekteki geçirilen süreyi ifade etmektedir. Kıdem ile yaş arasında benzerlikler söz konusudur. Özellikle öğretmenlik mesleğinde mesleki kıdemleri birbirine yakın olanların yaşlarının da birbirine yakın olduğu bilinen bir gerçekliktir. Bu bağlamda araştırmada yaş değişkeninde oluşan farkın anlamlı çıkmadığı gibi kıdem değişkeninde oluşan farkında anlamlı çıkmaması ve de yaş ve kıdemde en ileri değere sahip olan grubun pandemi sürecinden en fazla etkilenen grup olması da araştırma sonucumuzun tutarlılığı açısından bir referans olarak değerlendirilebilir. Diğer bir ifade ile pandemi sürecindeki eğitimcilerin psikososyal düzeylerinin yüksek ya da düşük olmasını, kıdemle açıklamak mümkün değildir. Zira kıdem sadece nicel bir ifade iken insanın problemler karşısında konumunu belirleyen tecrübeleri ve farklı kaynaklardan beslenen kazanımları nicelikten ziyade nitelikte doğrudan ilişkilidir.

8.4. Branş - Pandemi Süreci

Branş değişkenine göre pandemi sürecinin en yüksek psikososyal etkileri Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri üzerinde görülmektedir ancak branşlar arası oluşan fark istatistiksel açıdan anlamlı

bulunmamaktadır ($f(1,246; p=0.285; p>0.05)$). Branş, öğretmenin üst düzey aldığı eğitimin bir karşılığı olarak yürüttüğü mesleğin dayanağını ifade eder. İnsanın psikososyal yapısının aldığı eğitimden etkilenmemesi düşünülemez. Her eğitim süreci aynı zamanda insanın duyu, düşünce, davranış, zihinsel ve bilişsel yapısının inşâ ve şekillenme sürecini ifade eder. Fakat insan gibi çok boyutlu ve zengin bir etkileşim potansiyeline sahip varlığın, psikososyal düzeyine sadece branş penceresinden bakmak, insanı anlamlandırmada sağlıklı bir yaklaşım olmayacaktır. Bazı branşlarda pandemi sürecinin psikososyal etkilerini hissetme düzeyinin yüksek çıkması, aldıkları eğitimle bir yönüyle ilişkilendirilebilse de, farkın anlamlı çıkması branşın pandemi sürecinin etkisini şekillendirebilecek bir potansiyelde olmadığını bizlere göstermektedir.

8.5. Medeni Durum - Pandemi Süreci

Medeni durum değişkenine göre bekâr katılımcıların pandemi sürecinden evli katılımcılara oranla daha fazla etkilendikleri ancak oluşan farkın istatistiksel açıdan ($t(-0,592; p=0.55; p>0.05)$) anlamlı olmadığı görülmektedir. İnsan fizyolojik, güvenlik, sevgi gibi farklı gereksinimleri olan bir varlıktır. Bu gereksinimlerin yeterli düzeyde karşılanmamasının insanda çeşitli şekillerde bedensel ve psikososyal problemlerle yüzleşme riskini artırdığı söylenebilir. Evli katılımcıların pandemi sürecinden daha az etkilenmeleri, evliliğin söz konusu ihtiyaçların karşılanmasında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Ancak oluşan farkın istatistiksel açıdan anlamlı çıkmadığı görülmektedir. Bu durum gereksinimlerimizin en ideal şekilde karşılanmasının evli olmak ile ilişkilendirilemeyeceğinin bir göstergesidir. Zira her ailede huzur ve mutluluğun olduğunu ve tüm ihtiyaçların gerekli şekilde karşılandığını iddia etmenin mümkün olmadığı gibi her bekar kişinin de gereksinimlerini karşılamada evli bireyler kadar avantajlı olmadıklarını iddia etmek de mümkün değildir. Aynı zamanda yine insanların zorluklarla baş etme ve sorumluluk bilincinde olma gibi pozitif kazanımlar konusunda her ne kadar evli bireylerin daha avantajlı oldukları genel olarak kabul gören bir durum olsa da araştırma verileri bağlamında böyle bir sınıflamanın doğru bir yaklaşım olmayacağı ifade edilebilir.

8.6. Çocuk Sahibi Olma – Pandemi Süreci

Çocuk sahibi olma değişkenine göre çocuk sahibi olan katılımcıların pandemi anketi puanlarının çocuk sahibi olmayan katılımcılardan yüksek olduğu ancak oluşan farkın istatistiksel açıdan ($t(0,659; p=0.511; p>0.05)$) anlamlı olmadığı görülmektedir. Diğer bir ifade ile çocuk sahibi olan katılımcıların çocuk sahibi olmayan katılımcılara oranla pandemi sürecinden daha fazla etkilendikleri ancak bu durumun istatistiksel açıdan anlamlılık düzeyine ulaşmadığı görülmektedir. Çocuk sahibi olmak bir insanın yaşamı içinde en özel kazanımlarından birisi olarak düşünülebilir. Bu konu insanın en temel gereksinimlerinden sevginin karşılanması açısından son derece önemli olmakla birlikte, kişinin sorumluluğunun artmasına neden olmakta ve artan sorumluluğun baskısı ölçüsünde de farklı problemlere kaynaklık edebilecek potansiyel barındırmaktadır. Bu bağlamda insan açısından çeşitli sorunlarla da ilişkilendirebileceğimiz çocuk sahibi olmanın, özellikle ebeveynlerin pandemi süreci içerisinde kendileri için yaşadıkları kaygı, stres, korku vb. duyu durumlarını bir de çocukları için yaşamaları, onların pandemi sürecinin etkisini daha fazla hissetmelerinin nedeni olarak değerlendirilebilir. Ancak oluşan farkın istatistiksel açıdan anlamlı çıkmasını, çocuk sahibi olmanın ya da olmamanın pandemi sürecinin etki düzeyini anlamlılık ölçüsünde etkileme gücü olmadığı şeklinde değerlendirmek mümkündür.

8.7. Pandemi Anketi Genel Ortalama Düzeyi

Katılımcıların pandemi anketi puan ortalamasının en yüksek puan olan 3 üzerinden ($\bar{X}=2,455$) olduğu görülmektedir. Bu değer yüzde olarak karşılığı %81.83'dür. Bu ortalama katılımcılar üzerinde pandemi sürecinin oldukça yüksek bir psikososyal etki bıraktığının göstergesidir. İnsanın sıkıntılı süreci iyi yönetebilmesi, problemlerle cesurca yüzleşebilmesi sahip olduğu psikososyal potansiyeliyle yakından ilişkilidir. Örneğin aynı problemi yaşamalarına rağmen her insanın yaşanan probleme verdikleri tepki aynı olmamaktadır. Yine benzer şekilde, yaşanan bir problem kimi insanı etkilemezken kimi insanda da çeşitli fizyolojik ve ruhsal hastalıklara neden olabilmektedir. Bu bağlamda insanın yaşadığı olumsuzluklar karşısındaki direncini, dayanıklılığını belirleyen en temel hususlardan birisi olarak psikososyal düzey gösterilebilir. Fakat uzun süreli, bireysel ve toplumsal bazdaki geniş alanlı travmatik atmosferde kalan insanların da, diğer insanlara göre psikososyal etkilenme olasılıklarının yüksek olduğunu unutmamak gerekir. Yaşanan problemin yoğun olarak bireysel ve toplumsal hayatta

karşılık bulması ve sürecin uzaması insanlardaki problemin yansımalarına karşı dayanma eşiği konusunda da büyük bir risk oluşturacağı kesindir. Dolayısıyla anket ortalamasının yüksekliği de eğitimciler üzerinde pandemi sürecinin olumsuz yansımaları açısından riskli bir konumda bulduklarını göstermektedir.

8.8. Pandemi Anketi Madde Ortalamaları

Pandemi anketi ortalaması üç üzerinden ($\bar{X}=2,455$) yani yüzde olarak (%81.83) olduğu düşünüldüğünde, bu ortalamanın aşılma düzeyi madde konularının katılımcılar üzerindeki etki gücünü de göstermektedir. Anket maddeleri içinde örnekleme en çok etkileyen maddelerin

1. ($\bar{X}=2,909$) ortalama ile “Pandemi (salgın) sürecinde kendiniz ve aileniz için hastalanma kaygınız ve korkunuz öncesine göre nasıl değişti?” şeklindeki maddenin birinci;
2. ($\bar{X}=2,810$) ortalama ile “ Pandemi (Salgın) sürecinde toplumsal kurallara uymayanlara karşı tepki gösterme düzeyiniz öncesine göre nasıl değişti?” şeklindeki maddenin ikinci;
3. ($\bar{X}=2,783$) ortalama ile “Pandemi (Salgın) sürecinde sosyal medyayı kullanma durumunuz öncesine göre nasıl değişti?” şeklindeki maddenin üçüncü

sırada olduğu ve katılımcıların en fazla sırasıyla “kendileri ve aileleri için korku yaşama, toplumsal kurallara uymayanlara tepki gösterme, sosyal medyayı kullanma” konularında pandemi sürecinin etkisini daha fazla hissettikleri anlamı taşımaktadır.

Anket maddeleri içinde örnekleme en az etkileyen maddelerin ise;

1. ($\bar{X}=1,369$) ortalama ile “Pandemi (Salgın) sürecinde gelecekle ilgili kaygınız öncesine göre nasıl değişti?” şeklindeki birinci;
2. ($\bar{X}=1,918$) ortalama ile “Pandemi (Salgın) sürecinde mesleki motivasyonunuzda öncesine göre nasıl bir değişim oldu?” şeklindeki maddenin ikinci;
3. ($\bar{X}=2,099$) ortalama ile “Pandemi (Salgın) sürecinde öğrencilerinizle olan iletişim, bilgilendirme, yönlendirme ve işbirliği düzeyleriniz öncesine göre nasıl değişti?” şeklindeki maddenin üçüncü

sırada olduğu ve katılımcıların sırasıyla “gelecek kaygısı yaşama, mesleki motivasyon değişimi ve öğrencilerle iletişim” gibi daha çok meslekleriyle ilgili alanlarda etkiyi daha az hissettikleri anlamı taşımaktadır.

Eğitimcilerin pandemi sürecindeki dini duygularını ölçen maddelerden “ölümü düşünme sıklığı ($\bar{X}=2,586$)” ile “Allah’ı anma, dua etme gibi manevi duygular ve dini ritüelleri yerine getirme düzeyi ($\bar{X}=2,622$)” puanlarının genel ortalamasının üzerinde olmasını, pandemi sürecinin dini duyguları da etkilediğinin somut göstergeleri olarak kabul etmek mümkündür.

9. SONUÇ ve ÖNERİLER

İnsanlar yaşamları boyunca fizyolojik, ekonomik, siyasi, psikolojik, duygusal ve sosyal boyutlu pek çok travmatik olaylarla yüzleşmek zorunda kalırlar. Bu travmatik olaylar onların psikososyal dünyalarında sonuçlarını öngörmenin mümkün olmadığı çeşitli şekillerde ve çeşitli tonlarda problemler olarak karşılık bulur. İnsanların beden ve ruhen sağlıklarını koruyabilmeleri bu problemleri başarılı bir şekilde yönetebilmeleriyle yakından ilişkilidir. Bu travmatik olaylar bireysellik sınırlarını aşan bir boyuta ulaştıklarında insanları etkileme potansiyellerinin de daha yüksek düzeye ulaşması beklenir. Özellikle günümüzde Covid-19 olarak adlandırılan ve belki de son yüzyıl içerisinde yaşanan en büyük sosyal kriz olarak konumlandırabileceğimiz küresel boyutlu salgınla mücadelenin tüm dünyanın ilk gündem konusu olması, iletişim ve haberleşme araçlarında bu salgına bağlı ölüm vakalarına sürekli yer verilmesi, bu salgınla mücadele kapsamında sosyal hayatı kısıtlayan pek çok kuralların katı bir şekilde uygulanıyor olması, insanların psikolojik sağlıklarını da tehdit edici bir probleme evrilmektedir. Bu problemleri süreçte sağlıklı kalabilmek; temizlik, hijyen ve sosyal mesafe kurallarına uymak yanında, insanların psikolojik dirençlerini ve moral düzeylerini yükseltme zorunluluğunu da beraberinde getirmektedir. Öğretmenlik gibi toplumun tüm kesimiyle yoğun bir iletişim ve etkileşim içerisinde bulunan meslek sahiplerinin yaşaması muhtemel bir psikososyal problemin yansımalarının sınırlarını öngörmek mümkün değildir. Aynı zamanda öğretmenlerin yaşayacakları bir problem insanlığın

geleceğinin inşa süreci olarak sembolize edebileceğimiz eğitimin ideal şekilde yürütülebilmesi açısından da büyük bir risk olarak karşımızda durmaktadır. Bundan dolayı pandemi sürecinin öğretmenlerin psikososyal dünyalarındaki karşılığının araştırılması son derece önem arz etmektedir.

Pandemi sürecinin eğitimciler üzerindeki psikososyal etkilerini incelemek, Covid 19 literatürüne veri sağlama ve konuyla ilgili yapılacak araştırmalara farklı bakış açıları sunma amacı taşıyan çalışmamızda “Kişisel Bilgi Formu” ile “Pandemi Anketi” kullanılarak elde edilen verilerin SPSS programında frekans, aritmetik ortalama, standart sapma; anket değerlerinin normal dağılım puan aralığında olması üzerine parametrik testlerden t-testi ve Anova testi anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ kabul edilerek uygulanmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Örneklemin pandemi sürecinden psikososyal açıdan etkilenme düzeyi yüksektir.
2. Ankette en yüksek ortalamaya sahip ve dolayısıyla katılımcıları en çok etkileyen konunun pandemi sürecinde, öncesine göre hastalanma kaygısı ve korkusu yaşama konusu olduğu görülmektedir.
3. Ankette en düşük ortalamaya sahip ve dolayısıyla katılımcıları en az etkileyen konunun pandemi sürecinde, öncesine göre gelecekle ilgili kaygı olduğu görülmektedir.
4. Cinsiyet, yaş, kıdem, branş, medeni durum ve çocuk sahibi olma” değişkenlerinin pandemi sürecinde, eğitimcilerin psikososyal yapıları üzerinde oluşturduğu fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Ankette katılımcıları en çok etkileyen “pandemi sürecinde öncesine göre kendisi ve ailesi için hastalanma kaygısı ve korkusu yaşama” maddesine bağlı olarak şu önerilerde bulunulabilir:

1. Her birey hastalanma riskini artıran davranışlardan kaçınmalıdır.
2. Kişisel hijyen, temizlik, sosyal mesafe gibi kurallara uymada daha hassas olunmalıdır.
3. Devletimizin ilgili kurumlarınca salgınla mücadele kapsamında alınan önlemlere uyulması konusunda farkındalık oluşturma faaliyetlerine ağırlık verilmelidir.
4. Korku ve kaygının; hastalanmama konusunda tek başına bir önlem olamayacağı, ilgili mekanizmalarca insanlara anlatılmalıdır.
5. Salgınla mücadelede psikolojik sağlığın da öneminin vurgulanması ve bu süreçte insanların morallerinin artırılmasına yönelik iletişim ve haberleşme araçları kullanılarak psikolojik destek sağlanması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- ARIKAN, G. (2006). Psikolojide İndirgemecilik. *Türk Psikoloji Bülteni*, 38,18-20.
- ASLAN, R. (2020). Tarihten Günümüze Epidemiler, Pandemiler ve Covid-19. *Ayrıntı Dergisi*, 8(65), 35-41.
- AYTAÇ, H. M. ve PEHLİVAN, S. (2020). Psikiyatrik Belirtilerin Olası Psikoimmünolojik Nedenleri Olarak Geçmişten Günümüze Viral Pandemiler. *İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Bilimlerinde İleri Araştırmalar Dergisi*, 3(1), 92-98.
- BABACAN, S.S. (2003). Hastalıkta Ruh ve Beden Etkileşimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 11, 519-524.
- BOZKURT, E. (1995). Eğitimde Değerlendirmenin Gerekliliği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 4(4), 531-534.
- BUDAK, F. ve KORKMAZ, Ş. (2020). COVID-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, 1, 62-79.
- BULUT, H. (2020). Salgın Bir Hastalık Olarak Vebâ'nın Dinî Açından Yorumlanması. *Academic Knowledge*, 3(1), 1-19.
- ÇELİKTEN, M. (2005). Öğretmenlik Mesleği ve Özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(19), 207-237.

- DİKİCİ, A. (2001). Geleneklerin Toplumdaki Yeri ve Önemi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 251-258.
- DİKMEN, M. K. (2001). *Eğitimin Büyüme ve Kalkınma Üzerindeki Etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
- ENGİN, A. O., CALAPOĞLU, M., SEVEN, M.A. & YÖRÜK, A.K. (2008). Davranışlarımızın Genetik ve Çevresel Boyutları. *Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 1(2), 37-56.
- GEORGE, D. & MALLERY, P. (2010). *SPSS For Windows Step By Step: A Simple Guide and Reference 17.0 Update (10th Edition)*. Boston: Pearson, 2-85.
- GÖREGENLİ, M. (2018). *Çevre Psikolojisi: İnsan Mekan İlişkileri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İMİL, M. (2020). Kutsal Dünyanın Virüsle İmtihanı: Post-Pandemik Dönem ve Din. *Dini Araştırmalar*, 23(57), 65-94. <https://doi.org/10.15745/da.721846>.
- KARASAR, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- KARCIOĞLU, Ö. (2020). Coronavirüs Nedir, Nasıl Korunabiliriz? *Phnx Med J. March*, 2(1), 66-71.
- KOÇ, M. (2005). Ruh Sağlığı İle Dini Başa Çıkma Metodu Olarak Dua Ve İbadet Fenomeni Arasındaki İlişki Üzerine Psikolojik Bir Yaklaşım. *EKEV Akademi Dergisi*, 24, 11-32.
- MORSÜNBÜL, Ü., KAÇIRA E. N. & ÖZDEMİR, Ş. N. (2019). Gelişimsel Psikopatoloji: Ruh Sağlığına Disiplinlerarası Bir Yaklaşım. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 11(4), 451 -4 65.
- ÖZDAMAR, K.(2002). *Paket Programları İle İstatistiksel Veri Analizi- 2 (Çok Değişkenli Analizler)*, Eskişehir: Kaan Kitapevi.
- ÖZKAN, S. (2001). Genel Tıpta Depresyon. *Hipokrat Dergisi*, 10, 79-83.
- SUNAY, M. M. (2020). Karantina Toplumuna Dönüşme Süreci Ve Bu Süreçte Belediyelerin Sosyal Desteği: Bursa İli Örneği. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(53), 1092-1100.
- TAŞ, M. R. (2019). Toplumsal Bilincin Kırılganlığı Ve Yakınsayan Distopyalar: KatharineBurdekin'inSwastikaNight Adlı Romanının Durkheim'in Kolektif Bilinç Kavramı Üzerinden Değerlendirilmesi. *Edebi Eleştiri Dergisi*, 3(1), 35-56.
- TÜREL, İ. (2018). Travma ve Kuşaklararası Aktarımı. *Gordon Dergisi*, 4, 57-60.
- WORLD HEALTH ORGANIZATION [WHO] (2020). <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-themedia-briefing-on-COVID-19---11-march-2020>. doi:10.1007/s12603-017-0883-6, Erişim Tarihi: 23.04.2020.
- YAPICI, A. (2007). *Ruh Sağlığı Ve Din: Psiko-Sosyal Uyum Ve Dindarlık*. Adana: Karahan Kitabevi.
- YAZICI, K., TOT, Ş., YAZICI, A., ERDEM, P., BUTURAK, V., OKYAY, Y. & ŞİMŞEK, Y. (2003). Bedensel Hastalığı Olan Kişiler Arasında Psikiyatrik Yardıma İhtiyacı Olanlar Tanınabiliyor mu? *Klinik Psikiyatr Dergisi*, 6, 27-31.